

АСВЕТНИЦКАЯ
КАМПАНИЯ ПРА ПРАВЫ
ТРАНСГЕНДАРНЫХ АСОБАЎ
ПА-БЕЛАРУСКУ

Пераклад ініцыятывы
«Access All Areas!»

30

Кампанія «Access All Areas! — Паўнавартасны доступ да ўсіх сфер жыцця!» — заклікае да хуткага, празрыстага і даступнага юрыдычнага прызнання гандару, які адпавядае ідэнтычнасці яго ўладальні_цы або ўладальні_ка, а таксама ўключанасці трансгендарнага насельніцтва ва ўсе сферы жыцця. Гэты праект падрыхтаваны міжнароднай арганізацыяй TGEU — Трансгендарная Еўропа, — якая займаецца правамі трансгендарных асобаў і з’яўляецца адной з найбуйнейшых трансгендарных НПА ў Еўропе. Дзейнасць TGEU мае на мэце забяспечыць выкананне правоў чалавека ў адносінах да трансгендарнага насельніцтва. TGEU супрацоўнічае з рознымі дзяржаўнымі, праваабарончымі і грамадзянскімі ўстановамі, распрацоўвае і здзяйсняе медыя-кампаніі, праводзіць даследванні, кансультуе і ажыццяўляе юрыдычную дапамогу трансгендарным асобам у розных краінах Еўропы.

Каманда альманаха «Жанчыны ў палітыцы: Новыя падыходы да палітычнага» з дазволу TGEU пераклала праект «Access All Areas!» на беларускую мову; над перакладам і беларускім варыянтам серыі працавалі Ганна Жынь, Аляксандр Пяршай і Вольга Пятруковіч¹. Пад час падрыхтоўкі матэрыялаў мы зразумелі, што гаворка ідзе не толькі пра пераклад. Насамрэч мы спрабуем адаптаваць у беларускай мове і грамадстве дыскурс, які дазваляе гаварыць пра трансгендарнасць з павагай і без забабонаў. Мы верым, што значныя грамадскія рэчы паўстаюць з шэрагу «малых» назіранняў і каментароў, з якіх складаецца наша паўсядзённасць, таму мы крыху распавядзём пра сваю працу над перакладам гэтай ініцыятывы.

1 Гл. кампанію Access All Areas! па спасылцы: www.tgeu.org/AccessAllAreas (прагледжана 12.12.17).

Мы вырашылі перакласці гэтую асветніцкую ініцыятыву на беларускую мову, таму што нам важна, каб трансгендарная тэрміналогія гучала па-беларуску. Значная частка дакументаў, якія датычацца гендарнай роўнасці, правоў чалавека і міжнароднага развіцця, перакладаецца з ангельскай мовы або пішацца па-расейску з выкарыстаннем вялікай колькасці англіцызмаў. Адзначым, што гаворка ідзе не пра «чысціню» беларускай мовы, а пра ціск стылёвага шаблона «афіцыйных дакументаў», які з’яўляецца стандартам для многіх НПА. Існуюць запазычанні, якія з цяжкасцю перакладаюцца на славянскія мовы, не толькі таму што няма «прамых» адпаведнікаў, але яшчэ і таму, што няма сацыяльнага кантэксту, які надае такім запазычанням сэнс.

Як часта мы разважаем пра слушнасць выразу *правы чалавека*? Наколькі гэты пераклад перадае сутнаць канцэпту *human rights*? Які варыянт перакладу больш прыдатны для сучаснай Беларусі: *правы чалавека*, *чалавечыя правы* або *правы асобы*? Зразумела, што выраз «правы чалавека» — гэта калька, але гэты варыянт найбольш ужываны, напрыклад, яго выкарыстоўвае ААН². Нам імпануе выраз *правы асобы*: ён менш гендараваны, таму што слова *асоба* не вызначае пол і гендар, а слова *чалавек* — канатуе мужчынскасць. Напрыклад, у французкай мове, якая, як і славянскія мовы, мае моцную граматычную дыхатамію полу, доўгі час выкарыстоўваецца выраз *droits de l’homme*, што можна перакласці як *правы чалавека* альбо *правы мужчыны*. Па-французску *чалавек* і *мужчына* — амонімы, магчыма, гэта паўплывала на моўны выбар. Да гэтага часу ААН карыстаецца менавіта гэтым вырыянтам³. У Францыі таксама дагэтуль распаўсюджаны гэты выраз, але ж не першы год адбываецца дыскусія наконт ужывання выразу *droits humains*⁴, што можна перакласці не інакш як «правы чалавека альбо асобы» — нават Дзяржаўны савет па справах роўнасці жанчын і мужчын заклікае ўрэшце пераадолець існуючую лінгвістычную дыскрымінацыю⁵. У Канадзе гэты выраз існуе як *droits de la personne*, які ўжываецца як у паўсядзённым жыцці, так і афаяйна, і

2 Гл., напрыклад, хатнюю старонку ААН у Беларусі: www.un.by/by/oon/pran-nas (прагледжана 11.09.19).

3 Гл., напрыклад, хатнюю старонку Камісіі па правах асобы ААН: www.ohchr.org/FR/Pages/Home.aspx (прагледжана 01.10.19).

4 Гл., напрыклад, старонку Міністэрства замежных спраў Францыі: www.diplomatie.gouv.fr/fr/politique-etrangere-de-la-france/droits-de-l-homme (прагледжана 01.10.19).

5 Гл. старонку Савета па справах роўнасці жанчын і мужчын: www.haut-conseil-egalite.gouv.fr/parite/actualites/article/droits-humains-une-expression-qu-il-est-temps-de-generaliser (прагледжана 01.10.19).

перакладаецца выключна як «правы асобы»⁶. І гэта толькі адзін прыклад таго, што мова — гэта жывая істота, якая ўвесь час змяняецца і адначасова з’яўляецца адлюстраваннем развіцця грамадства.

Іншы прыклад — выраз *invasive procedures*, які таксама скаладана перакласці. Часам выкарыстоўваецца англіцызм *інвазіўныя працэдуры*, але ці цалкам ён падыходзіць? Перакласці гэты выраз як *медычныя ўмяшанні* цяжка, таму што маюцца на ўвазе не толькі рознага кшталту агляды, тэсты, аперацыі і г.д. Тут справа больш скаладаная, таму што гаворка ідзе пра асабістую аўтаномнасць трансгендарнай асобы. Менавіта таму важна падкрэсліць псіхалагічны і эмацыйны гвалт, які прыносяць інвазіўныя працэдуры.

Мы спадзяемся, што пераклад асветніцкай ініцыятывы «Access All Areas!» дапаможа распрацаваць і правесці грамадскія мерапрыемствы, прысвечаныя гендарнай разнастайнасці і роўнасці. А таксама было б добра зрабіць больш дынамічнай гаворку пра тое, якім чынам фармуецца дыскусія пра трансгендарнасць і небінарныя ідэнтычнасці на Беларусі, і якое месца ў ім займаюць пераклады тэрмінаў і матэрыялаў з іншых моваў.

32

Пераклад і публікацыя ініцыятывы «Access All Areas!» зроблены з дазволу TGEU. Наконт пытанняў пра праект і выкарыстання матэрыялаў кампаніі «Access All Areas!», калі ласка, звяртайцеся непасрэдна ў TGEU⁷.

Ганна Жынь
Аляксандр Пяршай
Вольга Пятруковіч

6 Пл., напрыклад, старонку Камісіі па правах асобы Канады: www.chrc-ccdp.gc.ca/fra/contenu/Les-droits-de-la-personne-au-Canada (прагледжана 01.10.19).

7 Пл. падрабязней інтэрнет-старонку арганізацыі: www.tgeu.org.

ACCESS ALL AREAS! —

ПАЎНАВАРТАСНЫ ДОСТУП ДА ЎСІХ СФЕР ЖЫЦЦЯ!

Кампанія «Access All Areas!» звяртае ўвагу на той факт, што ідэнтыфікацыйныя дакументы, якія адпавядаюць правільнаму гэндару чалавека — гэта значыць, гэндару, абранаму ёй або ім самімі, — з’яўляюцца фундаментальнымі для кожнай асобы. Для шматлікіх трансгендарных асобаў неадпаведная гэндарная ідэнтыфікацыя ў пашпарце, пасведчанні асобы і іншых афіцыйных дакументах — гэта крыніца пастаянных праблем і псіхалагічнага дыскамфорту. Неабходнаць паказваць дакументы, напрыклад, пад час вандровак, у банку або на пошце, можа прымусіць трансгендарную асобу да публічнага камін-аўту. Падобныя сітуацыі ў большасці выпадкаў зневажальныя і могуць прывесці да дыскрымінацыі, псіхалагічнага і фізічнага гвалту.

Па дадзеных апытання, праведзенага ва ўсіх краінах Еўрапейскага Звязу, 73% трансгендарных рэспандэнтаў паведамілі, што спрошчаныя працэдуры юрыдычнага прызнання гэндару з’яўляюцца іх жыццё больш камфортным. Аднак да гэтага часу 34 краіны ў Еўропе не дазваляюць юрыдычнае прызнанне правільнага гэндару без медычных ўмяшанняў і абражальных патрабаванняў, якія парушаюць правы асобы, напрыклад, такія як прымусовая стэрылізацыя, скасаванне шлюбу і дыягназ ментальнай хваробы (напрыклад, гэндарнай дысфарміі).

Кампанія «Access All Areas!» заклікае ўрады еўрапейскіх дзяржаў увесці хуткае, празрыстае і даступнае прызнанне гэндару на юрыдычным узроўні ў якасці меры, якая спыніць і не дапусціць дыскрымінацыю трансгендарных асобаў і будзе бараніць іх правы.

Трансгендарныя асобы ў 23 краінах Еўропы павінны праходзіць

СТЭРЫЛІЗАЦЫЮ

ВЫ АБАВЯЗАНЫ БЫЦЬ
СТЭРЫЛЬН_АЙ, КАБ
ЗМЯНІЦЬ ДАКУМЕНТЫ.

МАЯ ІДЭНТЫЧНАСЦЬ
АЛЬБО МАЯ НАДЗЕЯ
НАРАДЗІЦЬ ДЗЯЦЕЙ.

Хутка. Даступна. Празрыста. Признанне адчыняе дзверы.

Трансгендарных асобаў прымушаюць

СКАСАВАЦЬ ШЛЮБ

у 19 краінах Еўропы

Хутка. Даступна. Празрыста. Прызнанне адчыняе дзверы.

Трансгендарныя асобы ў Еўропе павінны даказаць, што яны

ПСІХІЧНА ХВОРЫЯ

Хутка. Даступна. Празрыста. Признанне адчыняе дзверы.

БУЛІНГ І ДАМАГАННІ

вымушаюць маладых трансгендарных асобаў датэрмінова спыняць навучанне

Хутка. Даступна. Празрыста. Признанне адчыняе дзверы.